

FUTBOL TARAFTARLIĞINDA BİR SIÇRAMA: ÇARŞI VE GEZİ BİRLİKTELİĞİ

Mert Kerem ZELYURT

Özet: Bu çalışmada, futbolun toplumsal bir protesto alanı olarak araçsallaştırılması sorunsallaştırılmaktadır. Çalışmada dünyada ve Türkiye’de futbolun kitleler için salt bir boş zaman faaliyeti olarak kalmayıp, “Biz” duygusu ihtiyacına karşılık veren bir toplumsal kimlik haline gelişi ve sonrasında toplumsal protestolar bağlamında araçsallaştırmaya konu olması incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Çarşı, Gezi, Futbol, Sosyal Kimlik.

A LEAP IN FOOTBALL ADVOCACY: ÇARŞI AND GEZİ ASSOCIATION

Mert Kerem ZELYURT

Abstract: In this study, the instrumentalization of football as a field of social protest is problematized. In the study, it is examined that football not only remains a leisure activity for the masses in the world and in Turkey, but also becomes a social identity that responds to the need for a sense of "We" and then becomes the subject of instrumentalization in the context of social protests.

Keywords: Çarşı, Gezi, Football, Social Identity.

FUTBOL TARAFTARLIĞINDA BİR SİÇRAMA: ÇARŞI VE GEZİ BİRLİKTELİĞİ

Mert Kerem Zelyurt

Giriş

Futbolun kitleler için bağımlılık yaratan bir boş zaman faaliyeti olması, gerek küresel kapitalist sistemin ilgili odakları gerekse siyasal iktidarlar tarafından yakın ilgiye mazhar olmasını sağlamaktadır. Özellikle sol entelektüellerin futbolun kitleler için taşıdığı işleve ilişkin kullandıkları “futbol halkın afyonudur” metaforu, futbolun kitleler için bir oyalama ve siyasal meselelerden uzaklaştırma aracı olduğuna yönelik bir hipotezi dile getirmektedir. Futbolun seyre dayalı boş zaman tüketim faaliyeti olmasının yanında kişilerin bu faaliyete hayatın zorunlu bir ögesi gibi ciddi olarak eğilmesi sonucunda futbola yönelik ilgi toplumsal yaşamın “siyaset” vs olgularıyla iç içe geçebilmektedir. Bu yönüyle futbol sadece kitleleri kontrol etme ve muhalefet eğilimlerinden uzaklaştırma konusunda “iktidar”lar tarafından araçsallaştırılan bir devlet aygıtı olmanın yanında, toplumsal muhalif söylemler için uygun bağlam oluşturan ya da muhalefete kaynaklık eden bir alan olabilmektedir. Bu durum dünyada ve özel olarak Türkiye’de son yıllardaki deneyimlerin de gösterdiği gibi, “futbolun afyon işlevi” gördüğüne yönelik hipotezleri çürütecek kertede sonuçlar yaratarak durumun sosyolojinin ilgi alanına her geçen gün daha fazla dahil olma potansiyelini arttırmaktadır.

Dünyada çeşitli futbol kulüplerinin taraftar gruplarının belirli fikirleri ve hatta politik fraksiyonları temsil ettiğine yönelik simgeleştirmeler yapılmaktadır. Öyle ki dünyada bazı futbol kulüplerinin belli ideolojilerle özdeşleşmesi, bu kulüplerin politik kimlikleri temsil ettiğine yönelik bir intiba uyandırmaktadır. “Barcelona”, İspanya’daki Katalan direnişi”yle; “Celtic”, Katolik İrlandalıların Britanya’dan ayrılma meselesiyle; Kızılyıldız, Sırp milliyetçiliğiyle vs. birçok örnekte futbol kulüplerinin belli siyasal düşüncelerle ve ideolojilerle simgeleşme örneklerine rastlanmaktadır. Burada irdelenmesi gereken sorunsal, gerçek olmayan kurmaca bir dünyadaki oyunsal boş zaman faaliyetinin bu tip bir ciddi politik simgeleşmeye konu olabilmesidir. Türkiye’deki futbolda da, dünyada olduğu gibi benzer örneklere rastlandığı görülmektedir. Büyük kulüplerin futbol taraftar grupları, çeşitli toplumsal eylemlere katılmakta, hatta bu eylemleri, siyasal iktidarları protestoya varıncaya kadar ileri götürmektedirler. 2011 yılından sonra kamuoyunda “3 Temmuz süreci” olarak addedilen “Şike Davası” sürecinde, geniş taraftar gruplarının organize protesto eylemleri; futbol taraftarlığının ontolojisinin politik bir mecraya kolaylıkla kayabilme eğilimini de göstermektedir. Türki-

ye’de futbol taraftarlarının sivil toplumcu protestolara girişmesinin en belirgin örneği olarak Beşiktaş Çarşı Grubu’nun çeşitli eylemleri, taraftarlığın toplumsal protestolardaki potansiyel işlevini daha net görebilmek açısından kayda değer bir örnektir.

Bilindiği gibi, futbol tribünleri kamusal alanda kısıtlamalara giden otoriter yönetimlere karşı protestoların özgürce yapıldığı yeni bir kamusal alan imkanı sunabilmektedir. Bu protestolar sadece statlarda sınırlı kalmamakta; çeşitli futbol taraftar gruplarının üyeleri ve sempatanları artık twitter vs. sosyal medya platformlarıyla enformasyon ağları oluşturup protesto alanlarına sloganlarla gidebilmektedir. Son yıllarda taraftar gruplarının Türkiye’de iktidar protestolarında fazlaca öne çıktığı görülmektedir. Bu çalışmada da futbolun, bir toplumsal protesto alanı olarak araçsallaşması sorunsallaştırılmaktadır. Çalışmada dünyada ve Türkiye’de futbolun kitleler için salt bir boş zaman faaliyeti olarak kalmayıp, “Biz” duygusu ihtiyacına karşılık veren bir toplumsal kimlik haline geliş ve sonrasında toplumsal protestolar bağlamında araçsallaştırmaya konu olması irdelenmektedir.

Futbol, Direniş ve Toplumsal Protesto

Futbolun bugün gündelik hayattaki etkileri ve tezahür biçimlerinin salt bir oyun severlik ve taraftarlıktan öte değiştiği görünmektedir. Futbol taraftarlığı olgusunun kendi içinden çıkardığı güncel olarak belirginleşen eylem biçimlerinden biri “toplumsal protesto”lardır. Son yıllarda Türkiye’de de belirginleşen, özellikle iktidar odaklarına yönelmiş protestolar, dünya genelinde pek de yeni değildir. Futbolun dünyadaki çeşitli muhalif protestolar için uygun bir vasıta teşkil etmesi, stadyum gibi spor alanlarının çeşitli baskı örgütlenmelerine uygun bir zemin sunmadığından kaynaklanmaktadır. Taraftarlar, sokaklarda ceza alma riskiyle ve baskıyla karşılaşacağı bir protesto eylemini stadyumlarda özgürce yapabilmektedir.¹ Futbol taraftarlığı bağlamında yapılan bu muhalif protestolar, sporun ya da özel olarak futbolun sadece iktidarlarca kullanılan bir propaganda aracı olmayıp, iktidar karşıtı muhalif gruplara da siyasal veya toplumsal fikirlerin ifade imkanını sağlayan bir uzamı yansıtabildiğini de göz önüne sermektedir.

Dünyada futbol kulüpleri yoluyla siyasal protestonun birçok ülke futbolunda yapıldığını açıklıkla görebilmekteyiz. FC Barcelona kulübü de futbol ve protesto ilişkisine bir prototip oluşturmaktadır. 19. yy sonlarında İsviçreli Hans Gamper tarafından kurulan bu kulübün sonrasında Katalan halkının davasıyla özdeşleştiği görülmektedir. İspanya kralı Primo de Rivera dönemi, sonrasında iç savaş ve Franco diktatörlüğü döneminde baskı gören Katalan toplumu için FC Barcelona, bir kimlik ifade alanı olmaktadır. Barcelona bayrağı bu dönemde kamusal pro-

¹ Pascal, *Futbol ve Küreselleşme*, s. 116.

testolarda, Katalonya bayrağının yerini alacaktır. Katalanların gözünde merkezi iktidarı simgeleyen Real Madrid'in ise, karşıt grupla özdeşleşen dış düşman haline geldiği görülmektedir.² İktidara karşı bir direniş simgesi haline gelen Barselona'nın galibiyetleri "tarihin akışı içinde bir rövanş gibi yaşanmış, buna karşılık yenilgileri adeta Katalan halkının kurban statüsünün gösterilmesi olmuştur".³ Stadyumun kalabalık gruplar için kolektif bir ifade alanı oluşturmasının önemli bir nedeni de, başka kamusal alanlarda konuşulamayan Katalan dilinin statlarda özgürce konuşulabilmesiydi.⁴ Geçmişten beri Franco iktidarını ve mevcut rejimi simgeleyen Real Madrid'in yenilgilerinin de bu süreçte siyasi açıdan simgesel anlam taşıdığı görülmektedir. Öyle ki kimileri, "yarı şaka yarı ciddi, İspanya'da demokrasiye geçiş sürecinin Aralık 1973'de Carrero Blanco'nun öldürülmesiyle değil, Şubat 1974'de Barça'nın Real Madrid'i Madrid'de 5-0 yenisiyle başladığına inanırlar".⁵

Futbolun direniş kimliği oluşturmasına ilişkin bir başka örnek ise İskoçya'daki Katolik İrlandalıların takımı Celtic kulübüdür. İskoçya'daki Katolik İrlandalıların, Britanya'dan ayrılma davasıyla özdeşleşen bu kulübün "Katolisizm"i ve İrlanda milliyetçiliğini simgelediği görülmektedir. Bu durum Celtic ve Glasgow Rangers arasındaki rekabetin sadece bir futbol rekabetini yansıtmadığı, bunun ötesinde toplumsal ayrışmalara konu olan ve bunu tekrar üreten bir bağlamı yansıttığı göze çarpmaktadır. Mezhepsel veya etnik bir gerilimin futboldaki yansımalarını ve bu bağlamda bu olguyu yeniden üretilebilme potansiyelini görüntüleyen bu rekabetin toplumsal sonuçları da Glasgow kentini aşan bir durum sergiler. "Ezeli müessesese" olarak adlandırılabilen bu maçlar "...Kuzey İrlanda'yı belki de Glasgow'da olduğundan daha kuvvetli bir biçimde karıştırıyor. Glasgow'daki şiddet, çoğunlukla sarhoş serserilerin yollarının şans eseri kesişmesine bağlıken; Kuzey İrlanda'da şiddet, Katolik ve Protestan mahallerini ayıran sınırdaki düzenli olarak gerçekleşiyor".⁶ İskoçya'da 2 takım arasındaki bu rekabetin siyasal tercihlere de yansıdığı gözlemlenmektedir. Bradley, İskoçya'da taraftarlara yönelik araştırmasında, Rangers taraftarlarının %80'inin İskoçya ulusal futbol takımının maçlarına gittiğini, Celtic taraftarlarının ise %54'ünün bu maçlara asla gitmediğini bulgulamaktadır. Araştırmada göze çarpan diğer bulgu ise "Kuzey İrlanda" meselesiyle ilgilidir. Rangers taraftarlarının %73'ü Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallık'ta kalmasından yanayken, Celtic taraftarlarının %79'u Serbest

² Gabriel Colome, "FC Barcelona ve Katalan Kimliği", *Futbol ve Kültürü: Takımlar, Taraftarlar, Endüstri, Efsaneler*, Der. Roman Horak, Wolfgang Reiter, Tanıl Bora, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 130-131.

³ Boniface, *Futbol ve Küreselleşme*, s. 128.

⁴ İbid, s. 128.

⁵ Colome, "FC Barcelona ve Katalan Kimliği", s. 131.

⁶ Franklin Foer, *Futbol Dünyayı Nasıl Açıklar?*, İstanbul: İthaki Yayınları, 2012, s. 64.

İrlanda Cumhuriyeti'yle birleşmekten yana olmaktadır.⁷ Celtic örneği, mevcut statükoya karşı yabancılaşma eğilimi gösteren bir toplumsal grubun, futbol yoluyla kendilerine mezhepsel-etnik bir simgesel ifade alanı inşa ettiklerini göstermektedir.

Türkiye'de futbol stadyumlarının kitlesel siyasi ilgiyle eklemelendiği bağlamın öncelikle milliyetçi söylemler olduğunu da belirtmek gerekmektedir. Stadyumlar dünyanın her yerinde olduğu gibi Türkiye'de de milliyetçi sloganların atıldığı ve milliyetçi söylemin rahatlıkla yeniden üretildiği bir alandır. Türkiye'de son yıllardaki iktidar protestolarının futbolla ilişkisine değinmeden önce, futbolun toplumsal siyasetle en kolay birleştiği bağlamın milliyetçilik olduğunu söylemek gerekmektedir. 1980'lerin ortasına kadar uluslar arası futbolda gerek milli takım gerekse kulüpler temelinde hiçbir başarı elde edememiş Türk futbolunda, Galatasaray'ın Neutchatel Xamax'ı 5-0 yenerek Avrupa kupalarında elde etmeye başladığı sembolik başarılarla, milliyetçi sloganların üretilmeye başlanması birbirine koşut bir gidişatı sergilemektedir. Bu dönemden itibaren statlarda Avrupa takımlarına yönelik milliyetçi sloganlar atılmasının yanında, medyada da konuyla ilgili haberlerde açıkça milliyetçi söylem içeren başlıkların kullanıldığı görülmektedir.⁸ Artık Avrupa'ya karşı kendini kanıtlama isteği Türk futbolunda hissedilir bir eğilim olarak görünecektir. Bir yandan Türk futbolcularını yabancı futbolculara benzetmek için lakaplar takılmakta, oynanan futbola ve atılan golle-re yapılan güzellmeler Avrupai tarza yapılan benzetimlerle söylemleştirmek-ten tribünlerde de Avrupa'ya kafa tutmayı simgeleyen sloganlar atılacaktır.⁹ Bu süreçte, "Türk takımlarının-özellikle-Galatasaray'ın- Avrupa kupalarındaki maçlarında tribünlerden yükselen "Avrupa, Avrupa – duy sesimizi!" tezahüratı, Avrupa'yı ve Avrupalılığı yücelten bir 'yakarı' ile Avrupa'ya Türk'ün gücünü gösterme hırsı arasındaki gerilimli beraberliğin mükemmel ifadesidir."¹⁰ Futbol, bu dönemlerle birlikte milli bağlamda bir direniş kimliği işlevi görürken, bir yandan da "kendi kendini oryantalize etme"¹¹ eğiliminin bariz bir biçimine sahne olmaktadır. Bu eğilim, gerek spor basınına içeren futbol kamuoyunda gerekse statlardaki milli savunmacı yaklaşımın yanında, her alanda olduğu gibi futbolda

⁷ Joseph M. Bradley, "We Shall Not Be Moved! Mere Sport Mere Songs?: A Tale Of Scottish Football", *Fanatics!: Power, Identity And Fandom in Football*, Ed. Adam Brown, London: Routledge, 1998, s. 211-213.

⁸ Ahmet Talimciler, "Bir Meşrulaştırma Aracı Olarak Futbolun Türkiye'de Son Yirmi Beş Yılı", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 103, 2005, s. 151.

⁹ Bora, Erdoğan, "Dur Tarih, Vur Türkiye: Türk Milletinin Milli Sporunu Olarak Futbol", s. 231.

¹⁰ İbid, s. 231.

¹¹ Kendi kendini oryantalize etme (Self-orientalization). Sarıbay, bu kavramı Arif Dirlik'ten aktarmaktadır. Batı dışı toplumların "Batı'nın kültür kodlarını, kendi kültüründe mevcut olduğu tutumuyla onaması. Bora ve Erdoğan'ın yaptığı tasviri kavramlaştırmak için bu ifadeyi uygun gördüm. Ayrıntı için bkz. Ali Yaşar Sarıbay, *Modernitenin İronisi Olarak Globalleşme*, İstanbul: Everest Yayınları, 2004, s. 42.

da “Batı mertebesine erişme” ve “Batı gibi olma” idealinin neden olduğu bir sosyal şizofreninin görüntüsünü akla getirmektedir.

Dünya futbol tribünlerinde olduğu gibi, Türkiye’de de stadyumların gerek düşmanlaştırılmış “Batı”nın karşısında yıllara dayanan başarısızlığının verdiği bir rekabet duygusunun da körükleyici etkisiyle “Batı”ya karşı, gerek içerdeki terör sorununun merkezindeki PKK’ya karşı milliyetçi eğilimleri sergileyen ve milliyetçi söylemlerin yeniden üretildiği bir alan olabildiği görülmektedir. Hobsbawm da, sporun milli duyguları aşılamadaki ve kişileri milliyetçilik doğrultusunda politize etme rolüne vurgu yapmaktadır. Hobsbawm’a göre, “Milyonların oluşturduğu hayali topluluk, on bir isimli bir ekipte daha gerçek görünmektedir. Birey, alkışlamakla yetinse bile, kendi milletinin bir sembolü haline gelmektedir”.¹² Hobsbawm’ın ifadesinden de anlaşıldığı gibi, 11 kişilik bir futbol takımı, herhangi bir kuramsal akıl yürütmeyi gerektirmeyen bir “özdeşleşme” yoluyla kitlelerin milliyetçilik duygusuna somut bir dayanak üretmektedir. 2009 yılında Bursa’da oynanan Türkiye - Ermenistan maçı öncesi, taraftarların Azerbaycan bayraklarıyla girişinin, devletin üst düzey yönetim kademeleri tarafından “reel politik” amaçlarla yasaklanmasının, toplum nezdinde kolaylıkla milliyetçi duyguları yükselten bir bayrak krizine neden olması da futbol statlarındaki anlık milliyetçi reflekslerin bir yansıması olarak görünmektedir.

Tribünlerin, milliyetçi reflekslerin yanı sıra sol söylemler için de ifade alanı sunduğu görülmektedir. Dünyadaki sol eğilimli taraftar gruplarının ana söylemlerini öncelikle futbolun endüstriyellemesine bir karşı duruş sergileyerek inşa ettiği göze çarpmaktadır. Futbol seyircisinin eskiye nazaran “burjuva” nitelik kazanmaya ve stadyumlardan halkın boşaltılmaya başladığı bu süreçte, “... artık ideal seyirci, şarkılar söyleyip çırpınan proleterler değil, stadyum localarına kurulan VIP’lerdir.”¹³ Küreselleşme sürecinde piyasa değeri yüksek ürün çeşitliliği yaratabilen futbolun endüstriyellemesine karşı duruş sergileyen dünyadaki sol taraftar gruplarından en ünlüsü İtalya’daki “Livorno” takımına aittir. İtalya’da komünist partinin kurulduğu ve toplumsal muhalefetin güçlü olduğu Livorno kentinin futbol takımı da sol muhalif söylemleri kullanmaktadır.¹⁴ Öyle ki Livorno tribünlerinin sadece kendi ülkelerindeki toplumsal siyasal meselelere duyarlılıkla sınırlı kalmayıp, diğer ülkelere yönelik hassasiyetlerine de tanık olunmaktadır. Livorno tribünleri “Berkin Elvan”¹⁵ pankartı açarak, kendi ülkesinin sınırlarını aşarak evrensele ulaşan bir eylem biçimiyle

¹² Eric J. Hobsbawm, *Milletler ve Milliyetçilik: Program, Mit, Gerçeklik*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010, s. 171.

¹³ Christian Authier, *Futbol A.Ş.*, Çev. Ali Bertkay, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2002, s. 16-17.

¹⁴ Barış Çoban, “Futbol ve Toplumsal Muhalefet”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 26, Kış-Bahar 2008, s. 81.

¹⁵ Gezi protestoları sırasında polis tarafından atılan göz yaşartıcı gaz kapsülünün başına isabet etmesiyle genç yaşta hayatını kaybeden Türk vatandaşı.

Türkiye’de toplumsal barışa ve muhalefete destek olduğunu göstermektedir.¹⁶

Türkiye’de sol söylemin tribünlerde, milliyetçi eğilimlere göre daha yeni bir olgu olarak belirdiği görülmektedir. Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş’ın bazı taraftar grupları sol politik görüşe ait orak, çekiç ve Che Guevara görselleriyle politik duruşlarını çeşitli simgeler yoluyla ifade etmektedirler. 15 Ocak 2011 tarihinde TT Arena stadının açılışında başbakanın da içinde bulunduğu hükümet yetkililerini protesto etmesiyle ve endüstriyel futbola karşı tavrıyla bilinen Galatasaray’ın “Tek Yumruk” taraftar grubu felsefesini ezilenden yana söylemlerle bir şairden alıntıyla ifade etmektedir: “...Türkiye’de Kürt olacağız, Kürtlerde Ermeni, Ermenilerde Süryani, gidip Almanya’da Türk olacağız. Hollanda’da Surinamlı, Fransa’da Cezayirli, İran’da Azeri, Amerika’da zifiri zenci olacağız, çoğalan zencide mutlaka Kızılderili, İsrail’de Filistinli, köpeğin karşısında kedi, kedinin karşısında kuş olacağız...”¹⁷ Fenerbahçe’nin “Sol Açık” adlı taraftar grubu da benzer bir davranış tarzını benimsemektedir: “Endüstriyel spora karşı mücadele verir ve sporda futbol egemenliğine karşıdır. Dil, din, ırk ve cinsiyet ayrımı yapmaz, renklerin kardeşliğini savunur. Emekçidir, sporda ve hayatta emekten yanadır. Çevrecidir, doğanın tahribatına, nükleer santral ve HES projelerine karşıdır. Yaşamı savunur ve savaş karşıtıdır. Stadyum içi ve dışında şiddet, küfür, holiganlığa karşı mücadele verir. Sanatta, düşüncede ve hayatın içinde özgürlüğe inanır. Sol açık toplumsal hayatın tribündeki aynasıdır.”¹⁸ Trabzonspor’un sol eğilimli taraftar grubu olan “KemenChe” ise, yine futbolun endüstriyelleşmesine karşı bir tavrı benimseyerek toplumsal meselelere duyarlılık sergilemektedir. Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu tarafından Trabzonspor kulübüne verilen HES lisansını, maça gitmeme kararı alarak protesto edebilmektedir.¹⁹ İzmir’de Göztepe taraftarlarının Hatay deplasmanında “Gezi eylemleri” sırasında ölen genç yurttaşları pankart açarak selamlaması, sadece bilinen popüler futbol kulüplerinin taraftarlarının değil, diğer takımların tribünlerinde de oluşan bir toplumsal muhalefet eğilimine işaret etmektedir. Taksim Gezi olaylarında öncü bir rol üstlenen taraftar grubu olan “Çarşı”ya ilerleyen kısımda ayrıca değinilecektir.

3 Temmuz 2011’deki Şike operasyonuna verilen kitlesel tepkilerin de bir toplumsal protestoya dönüştüğü görülmüştür. Fenerbahçe başkanının ve futbol camiasından birçok futbolcu ve yöneticinin tutuklandığı bu operasyon kimilerine göre bir iktidar operasyonu olarak yorumlanmıştır. Kamuoyundaki iktidar operasyonu algısında, bu operasyonların daha çok kasıtlı olarak Fenerbahçe’ye yapıldığı düşüncesi ağır basmıştır. Bu süreçte özellikle toplu protesto eylemler-

¹⁶ Çeşitli tribünlerdeki ilgili pankartlar için bkz. <https://www.facebook.com/soltaraftar?f-ref=ts>

¹⁷ Nevzat Çelik’ten alıntı. Ayrıntı için bkz. http://www.tekyumruk.com/duyuru.php?git=oku&id=2#.U0u5vVV_tyE,

¹⁸ <http://www.solacak.org/neyi-savunuyoruz/>

¹⁹ <http://www.odatv.com/n.php?n=trabzona-yakismadi-1108121200>

rine girişen Fenerbahçe taraftarları tarafından karşı cepheye konumlandırılan sosyal aktör ise “Gülen Cemaati”nin emniyet ve bürokrasideki yetkilileri olmuştur.²⁰ Fenerbahçe taraftarlarının Bağdat caddesi yürüyüşlerinde ve şike davasının görüldüğü yerlerdeki protestolarının bir toplumsal hareketi çağrıştırdığı da açıklıkla gözlemlenmiştir. Bu kadar kitlesel bir kalabalığın kendi futbol takımlarına yönelik bir düşmanlık veya yıkıcı bir eyleme girişildiği algısıyla kamusal alanda protestoya girişmeleri, günümüze dek Türkiye’de pek de rastlanmamış spor kaynaklı bir toplumsal eylem biçimini sergilemektedir. Takımlarının mağdur edildiği düşüncesiyle sokaklarda toplu ve örgütlü slogan atan bu kişiler bir siyasi ideolojinin ya da toplumsal bir idealin temsilcileri gibi görünmektedirler. Ergenekon, Balyoz ya da diğer benzer davalara nazaran daha büyük bir toplumsal kesimin desteğini çekmiş olan Aziz Yıldırım’ın duruşmaları, futbolun günümüzde nasıl bir toplumsal öneme haiz olduğunu göstermesi açısından çarpıcıdır. Çeşitli köşe yazarları da bu protestolara açıklıkla destek çıkarken, sloganların cemaat ve hükümet aleyhinde bir görüntü sergilemesi, futbol taraftarlığının siyasi söylemleri dile getirmenin günümüze özgü bir biçimi olabileceğini de göstermiştir. Bu olay toplumsal sonuçları açısından daha çok Fenerbahçe taraftarlarıyla beliren bir “kimlik krizi”ni akla getirmektedir.²¹ Kitlelerin yaşantı dünyasında ve boş zamanlarında önemli yer işgal eden futbolun tüketim toplumunda ya da postmodern toplumda egemen toplumsal kimliklerden biri haline geldiği görülmektedir. İktidar ya da iktidarı temsil ettiği düşünülen çeşitli güç odaklarını toplu protestoya girişen bir taraftarlık olgusunun sadece bir boş zaman geçirme ya da zevk için yapılan amatör bir uğraş olmayıp, bir toplumsal kimlik ihtiyacına cevap verdiği gözlemlenmektedir. Bu olgunun akla getirdiği önemli bir çıkarım da, artık toplumsal protestoların 80 sonrası küreselleşme çağı öncesindeki sınıfsal idealleri barındıran bütüncül toplumsal siyasetler (sınıf siyasetleri) yerine, tüketim toplumunun pekiştirip öne çıkardığı futbol kimliklerinin günümüzdeki gücünü yansımasıdır.

Türkiye’de son yıllarda spor alanlarının, muhalif tepkilerin verildiği bir uzam sunduğu göze çarpmaktadır. Bu tepkilerin daha çok futbol statlarında belirdiği gözlenmekle beraber, diğer spor dallarına ait yarışmalarda da belirdiği görülebilmektedir. 2012 yılındaki İstanbul’da yapılan uluslar arası tenis turnuvasında kor-

²⁰ O dönemlerde Gülen Cemaati ve Ak Partinin toplum algısında hissedilen işbirliğinin, cemaatin iktidar unsuru olarak görülmesindeki etkisi de yadsınamaz bir gerçeklik olarak görünmektedir. 2013 yılı biterken hükümet yetkilerinin dersanelerin kaldırılmasıyla ilgili düzenlemeyi gündeme getirmesiyle bu birlikteliğin bozulduğu görülmektedir.

²¹ Şike davası sürecindeki Fenerbahçe taraftar eylemleri; Habermas’ın günümüze özgü meşruiyet krizlerinin sınıf siyasetine dayanmayan söylemsel veya yaşantı dünyasına ait kimliklere dayalı olacağı savından hareketle “Kimlik Krizi” olarak nitelendirilebilir. Bu eylemlerdeki devamlılık ve istikrar, futbol taraftarlığının “toplumsal kimlik” işlevindeki gücünü de gözler önüne sermektedir.

ta davet edilen iktidar partisi ve hükümet temsilcilerinin ıslıkla protesto edilmesi buna bir örnek teşkil etmektedir. Spor alanında meydana gelen bu tip protestolara rastlanmaya başlanmasının nedeni, bu alanlarda yapılacak siyasal protestoların üstünde resmi kontrol kurulamayacak düzeyde bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye’de son yıllarda Ergenekon, Balyoz, Oda Tv ve parasız yatılı eğitime ilişkin vs. yapılan protestolara yönelik birçok tutuklama ve yargılama süreçlerinin toplumsal muhalefete olumsuz yönde baskı yarattığına yönelik algı da, protestoların artık neden spor alanlarında sıklıkla görülebildiği konusunda ipuçları vermektedir.

“Çarşı” ve “Gezi” Birlikteliği

Türkiye’de futbol taraftarlığı ve protesto ilişkisi konusunda belki de ilk aklı gelen taraftar grubu “Çarşı” grubudur. İstanbul’da Beşiktaş semtinin merkezinde bulunan çarşıdan ismini alan bu grup 1982 yılında kurulmuş ve Beşiktaş’ın stadyumunda kapalı tribünde konuşlanan ana taraftar grubu haline gelmiştir. Beşiktaş semtindeki futbolsever gençlerin oluşturduğu grubun, tribünlerdeki güçlü organize coşkusunun ve sıra dışı tezahüratlarının yanında göze çarpan özelliği ise gerek Türkiye’de gerek dünyadaki toplumsal ve siyasal meselelere eş zamanlı bir toplumsal duruş sergileyebilmesidir. Ülkede çevre sorunlarından depreme, demokrasi tartışmalarından Irak işgaline vs. çeşitli dünya meselelerindeki anlık organize reflexleri bu taraftar grubunu, salt futbol taraftarlığından ötesine taşımaktadır. Öyle ki Türkiye’de bir taraftar grubunun futbol dışındaki siyasal meselelerde toplu olarak tavır geliştirmesinin ilk örneklerinin “Çarşı” grubuyla başladığı görülmektedir.²² Futbolseverlik ve taraftarlığı toplumsal duyarlılıkla birleştiren bu grubun güncel olarak kendi çatısı altına aldığı sempatizan sayısının sadece Beşiktaş semti ya da takımıyla sınırlı kalmadığı, ülkenin neredeyse her yerine yayıldığı görülmektedir.

Çarşı grubunun yakın zamandaki Gezi Olaylarıyla adını duyurması ise, Çarşı’daki toplumsal muhalefet eğilimlerinin nasıl bir düzeye geldiğini göstermesi açısından çarpıcı bir görüntü sunmaktadır. 2013 Mayıs ayının sonlarına doğru Taksim Gezi Parkı’nda çıkan olaylar, Türkiye’de futbol taraftarlığı kavramını özgün bir bağlama taşınması açısından önemli bir örnek sunmaktadır. Kısaca hatırlatacak olursak, Taksim meydanında başlayan Gezi Parkı olayları başlangıçta, devletin bölgedeki kentsel dönüşüm projesine çevreci bir tepki olarak ortaya çıkmaktaydı. Plana göre Gezi Parkına bir AVM ve “Topçu kışlası” adlı yapı inşa edilecekti. Hükümetin bu projesinin, Taksim gibi siyasal ve toplumsal protestoların merkezi haline gelmiş bir kamusal alanda hayata geçecek olması ise projenin salt bir imar planından öte amaçlar taşıdığına yönelik izlenimler de uyandırmaktaydı. Muhalif görüşe göre bu

²² Sema Tuğçe Dikici, ÇARŞI: Bir Başka Taraftarlık, Ankara: Dipnot Yayınları, 2009, s. 120.

projeye şehrin merkezindeki yoksul kesimler kentlin kıyılarına sürülerek bu bölgeler sermayenin kontrolüne girecek; bunun yanı sıra Taksim meydanı ve İstiklal caddesi “siyasal/muhafız bir merkez olmaktan çıkarılması” arzusu hayata geçirilecektir.²³ Zizek’e göre ise Taksim Gezi Parkı’nda başlayan bu protestolar, serbest piyasa mantığıyla harmanlanan otoriter politikalara bir tepki, dünyadaki mevcut sisteme yönelik küresel protesto hareketlerinin bir parçasıdır.²⁴

27 Mayıs 2013 tarihinde başlayan Gezi Eylemleri, öncesinde yayalaştırma projesine karşı çıkan Taksim Dayanışma Grubu’nun çadır kurup parkta sabahlamasıyla başladı. Bu tarihten itibaren eylemcilere destek için gelen BDP’li bir millet vekilinin yaralanması ve polisin bölgede nöbet tutan eylemcilere yönelik gittikçe artan sert müdahalesiyle gelinen 31 Mayıs’ta polis ve eylemcilerin çatışmasının daha da şiddetlenmesi, olayları Taksim Gezi Parkı’nı aşarak diğer büyük kentlere de sıçrayan protestolarla Türkiye geneline taşıyan bir duruma neden oldu. Öyle ki İstanbul 6. İdare Mahkemesi’nin Topçu Kışlası Projesi hakkında yürütmeyi durdurma kararı alması 31 Mayıs’a denk gelmekteydi. Devletin üst düzey bir yetkilisinin verdiği demeçte 2 Haziran tarihine kadar 67 ilde eylem yapıldığı belirtilmekteydi.

3 Haziran tarihine gelindiğinde Başbakan, devam eden protesto eylemleri ve birçok yerdeki tencere-tava eylemlerine yönelik sert demeçler verirken, aynı gün Cumhurbaşkanı, “demokrasi demek sadece seçim değildir, mesajlar alınmıştır” söylemiyle tersi yönde bir yaklaşım sergilemişti. Hatay’da bir kişinin yaşamını yitirdiği ve tarafların birbirine taban tabana zıt söylemlerle kendisini konumlandırdığı bu aşamada artık Gezi Parkı’nda birçok siyasi ve toplumsal görüşü temsil eden grupların eylem yaptığı görülmekteydi. Polisin orantısız güç ve biber gazı kullanmasıyla olayların giderek şiddetlenmesinin duyulması, sadece ideolojik grupların değil; kitleleri organize edebilme yetkinliği ve refleksine sahip bir taraftar grubu olan Çarşı’nın 4 Haziran’da Taksim meydanına gelmesine neden oldu. Çarşı grubunun tezahüratlarındaki ses desibeliyle ün yapmış olması ve günümüze gelen süreçte futbolun dışındaki toplumsal meselelerde anlık tepki ve slogan geliştirebilme özelliği, onun Gezi Eylemleri’nde nasıl bir davranış tarzı geliştireceği konusunda acemilik çekmemesini sağladı. 30 yılı aşan bir geçmişe sahip bu taraftar grubunun başbakan tarafından eylemcilere atfedilen olumsuz bir sıfatı ironik bir kullanım tarzıyla yüksek desibelle sloganlaştırarak²⁵ meydana gelmesiyle bu grubun Gezi Eylemleri’ne dinamizm katan bir rol üstleneceğine yönelik ipuçlarını da verdi. Gezi Parkı olaylarına neden müdahil olduğunu grubun öncülerinden biri şu şekilde açıklamaktadır:

Hiç kimse söylediği için orada değildik, hepimiz yaşananlara vicdanlarımız el ver-

²³ Osman Akınhay, *Gezi Ruhu-Bir İsyanın Halesi*, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2013, s. 4-5.

²⁴ Slavoj Zizek, *Dünyadaki İsyanların Anlamı*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul: Agora Kitaplığı, 2013, s. 2.

²⁵ “Çapulculaaaaar Geldiiiiiiiiiii” (Çarşı grubunun Gezi Eylemlerinde Taksim’e giriş sloganı)

mediği için oradaydık. Olayların başlangıcı 31 Mayıs değildi. Onun öncesinde Emek Sineması yıkılmaya çalışılıyordu; bizler orada vardık. Olmamız gerektiğine inandığımız için oradaydık. Orada polis şiddetine, gaza, suya maruz kaldık. En küçük bir hak mücadelesine müdahale etmeye başlamıştı polis. Taksim Gezi Direnişi, aslında yaşamımıza müdahale ile başlayan sürecin, ete kemiğe bürünmüş haliydi. Arkadaşlarımıza sahip çıkmak için, yaşamımıza ve geleceğimize sahip çıkmak için Taksim Gezi Parkı'na gittik, direnişe katıldık. Tribünde bizlere uygulanan şiddete karşı çıkmak için oradaydık. 1 Mayıs'ta semtte esnafa, evinde oturan insana şiddet uygulandığı için Gezi Direnişindeydik. Meselenin kendisi buydu ve biz bunlardan kaynaklı sokaklara çıktık.²⁶

Çarşı'nın eylemlere katılmasıyla Gezi Parkı'ndaki protestoların daha güçlü bir duruma geldiğini söylemek yanlış değildir. Bu grubun hem kalabalık oluşu, hem statlarda gerek karşı taraftar grupları gerek güvenlik güçleriyle çatışmaya alışkın olmaları ise eylemlerdeki öncülüğü ele alışı ana unsuru olmaktadır. Grubun üyelerinden Ankaralı Ayhan, Çarşı'nın eylemlerdeki reaksiyon yeteneğini şu şekilde dile getirmektedir:

Şöyle söyleyeyim sana, bu bizim antrenmanımız, biz antrenmanlıyız. Halk bilmiyor, polisle karşı karşıya gelince ne yapacağını bilmiyor. Biz yine antrenmanlıyız, maçlarda olsun, 1 Mayıs olaylarında olsun bunlar sayesinde biz antrenmanlıyız. Gezi eylemlerinde de bizde satırla saldıran, döner bıçağıyla saldıran olmadı.

*Biz sadece polisin, gazın neyin nereye kadar etki ettiğini bildiğimizden insanların biber gazından nasıl korunacağını gösterdik. Biz biber gazından nasıl korunacağını normal vatandaşın daha fazla biliyoruz. Çarşı'nın yaptığı da budur işte, fazla ileriye gitmeden geri planda kaldık.*²⁷

Çarşı grubunun Gezi eylemlerinde öncü rol üstlenmesi, Türk toplumunun mevcut sosyolojik görünümü ve yeni protesto kültürünün dayandığı temelleri anlatması açısından önemli bir örnek sunmaktadır. Gezi eylemlerindeki protestolarda neredeyse hep bu taraftar grubunun sloganlarının baskın çıkması, toplumda taraftarlığa dayanan bir kimlik biçiminin sadece futbol stadyumunda ya da spor uzamında değil, diğer kamusal alanlarda da var olmaya başladığını göstermektedir. Siyasal bir ideolojiye sahip olmasa da, bir protesto eylemciliğine evrilir bir görüntü sergileyen bu taraftar grubunun herhangi bir toplum ideali ya da rejimle ilgili ideolojik bir ütopyası bulunmamaktadır. Böyle olmakla beraber, bu grubun kalabalık bir taraftar grubu olarak attığı "anti" sloganlarda söylemsel olarak ahenge sahip olması onu diğer taraftar grupları ya da muhalif gruplardan güçlü bir duruma getirmiştir. Gezi eylemlerinde Beşiktaşlı olmayan ancak kendisini Çarşı grubuna dahil olarak gören kişilerin varlığına rastlanması, futbol

²⁶ "Beşiktaş Çarşı, Çarşı, Belki Bir Çimentoydu; Biber Gazı da Su Oldu...", *Gezi Direnişi Üzerine Düşünceler*, (Editör: Özay Göztepe), Ankara: NotaBene Yayınları, 2013, s. 215-216.

²⁷ Çarşı&Forza Beşiktaş, Çarşı Geliyooooor!, İstanbul: Okuyanans Yayınları, 2013, s. 57.

tarafdarlığının ve özel olarak Çarşı'nın Türkiye'nin güncel protesto kültüründeki (Gezi Ruhu) yerini göstermesi açısından önem teşkil etmektedir.

Çarşı'nın "her şeye karşı"lığı barındıran sloganlarıyla kendini ifade etmesi, bir anlamda onun örgütlü olan hiçbir siyasi fikre bağlanmayı tercih etmeyen apolitik bir grup olduğunu da göstermekte ve meşrulaştırmaktadır. İster iktidardan ister başka bir odaktan gelsin, topluma zarar veren uygulamalara açık bir karşı tavrı yansıtan Çarşı söylemlerinin postmodern bir protesto içeriğini barındırdığını da söylemek yanlış olmayacaktır. Çarşı'nın anti tavrıyla şekillenen popülerleşmiş insancıl söylemlerinin, herhangi modern bir siyasal ideolojiye bağlı olmaması; onun daha çok bir futbol kimliği olarak belirlediği ve/ya belirmeyi tercih ettiğini göstermektedir. Bu yönüyle muhalif söylemleri daha çok popüler kültür bağlamının sınırları içinde kalan Çarşı oluşumu, insancıl ancak ideolojisiz tavrıyla bir anlamda postmodernliğin belirsizlik durumunun veya sınıf siyasetine dayanmayan söylemsel temele dayanan yeni toplumsal muhalefet biçimlerinin bir görünümü olarak belirmektedir. 1980 sonrası kurulan bu taraftar grubunun anti-siyaset, anti-örgüt, anti-bilinç anlayışıyla şekillenmesine vurgu yapan Eğribel'e göre; Çarşı grubu kararsızlığını ve kaosa dayalı yönsüzlüğünü "düzen"e dayanan örgütlü bir duruşa dönüştürebilme durumunda "Gezi ruhu"nu yansıtan bir muhalefetin temsilcisi olabilecektir.²⁸

Tartışma ve Sonuç

Futbol, yazıda da vurgulandığı gibi, çeşitli siyasal ya da toplumsal ideallerin ifade alanı bulduğu ve yeniden üretildiği bir alandır. Tarih, tamamıyla futbol rekabeti kaynaklı olmasa da, "futbol savaşı" olarak adlandırılan olaylara tanık olmuştur.²⁹ Futbol, kitleler için milliyetçiliğe dayalı direniş kimliklerinin ya da muhalif düşüncenin inşası ve savunusu için kullanışlı bir özdeşleşme aracı olabilmektedir. Futbol, bu yönüyle her türlü siyasal görüş ve toplumsal fikrin kendine ifade alanı bulabildiği bir yansı alanı olarak görünmektedir. Tüketim çağı ya da başka bir deyişle postmodern toplumun gelişinin; modern dönemin sosyalizm, milliyetçilik ya da aydınlanma gibi "büyük anlatılar" a dayanan toplumsal idealleri yerine maddi temeli ve ideali olmayan küçük söylemlere dayalı kimlikleri açığa çıkardığı gözlemlenmektedir. Böyle bir toplumsal aşamada futbolun, günümüz toplumsal kimliklerinden biri olarak yükselişi göze çarpmaktadır.

²⁸ Ertan Eğribel, "Beşiktaş Fanatik Taraftarlığından Gezi Direnişi Taraftarlığına Çarşı Grubu: Cami Avlusundaki Cuma Eylemlerinden Stadyumlardaki Cumartesi-Pazar Eylemleri ve Karşıtlığına mı Doğru? Veya Halkı Birbirleriyle Tehdit Ederek Tevekkül İçinde Boyun Eğdirmeye ve Teslim Almaya mı Doğru?", *Sosyoloğa*, Sayı: 6, 2013, s. 80-81

²⁹ FIFA dünya kupası elemelerindeki 1969 yılındaki El Salvador ve Honduras arasındaki maç. İki Orta Amerika ülkesi arasında sosyoekonomik nedenlerle tarihsel bir düşmanlık olmakla birlikte, bu futbol maçının da savaşı körükleyici etkisi yadsınamaz düzeydedir.

Türkiye’de futbol taraftarlığının neredeyse bir toplumsal değer olarak belirginleşmesinde, 12 Eylül darbesi ve hemen sonrasındaki Özal döneminin kamusal alana ve toplumsal siyasetlere kısıtlamalar getirip, adeta bir futbol seferberliği ilan etmesinin etkileri yadsınamaz bir durumdur. Dünyayı değiştirme ideallerine sahip siyasetlerin futbol panzehiriyle tasfiye edilebileceğine ve futbolun bir depolitizasyon aracı olduğuna yönelik inanç ise bugün tam tersi yönde bir tartışmayı hak eder duruma gelmektedir. Futbol taraftarlığının Mısır’dan İtalya’ya vs. dünyanın birçok yerinde olduğu gibi Türkiye’de de yeni bir kamusal protesto alanının inşasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Ancak futbolun ve ürünlerinin popüler kültür ürünü olarak sistem tarafından sürekli yeniden üretimi, futboldan kaynaklanan bir toplumsal protesto türünün amorf bir durum sergileyebileceğine yönelik bir soruyu sormayı da zorunlu kılmaktadır. Bu noktada neoliberal sistemin envai çeşit ürünlerle pazarlayıp, toplumun kılcal damarlarına pompaladığı futboldan, sistemi değiştirme yönünde bir toplum ideali geliştirme girişimlerinin, popüler kültür kısır döngüsü bağlamındaki imkan/sızlık/larını da sorgulamak gerekmektedir.

Gelinen aşama, futbol taraftarlığının eskisi gibi olmayacağını, Türkiye’de 12 Eylül sonrası olumlanan ve zihinlere pompalanan “ne sağcıyım ne solcu, futbolcuyum futbolcu” telkinlerinin de geçerliliğinin yitirmeye başladığı bir durumu yansıtmaktadır. Futbolun kitleleri oyalayıcı ve uyuşturucu bir faaliyet olarak görülmesi, kişileri siyasetten ya da çeşitli direniş eylemlerinden uzak tutacağı öngörüsü yaratmış; ancak futbolun kitleler için bir “kimlik” ifade alanı yaratmasının gelecekteki sonuçları hesap edilememiştir. Günümüzün Türkiye’deki futbol taraftar protestolarının geldiği nokta; futbol taraftarlığının “kurmaca bir dünyadan gerçekliğe yolculuğunu” yansıtan bir görüntüsünü akla getirmektedir.

İstanbul United adlı, 3 büyük İstanbul kulübünü sentezleyen bir taraftar oluşumunun Gezi eylemlerinde ortaya çıkması, taraftarların tuttukları takımlara dayalı futbol rekabetlerini ve kabileci “biz”-“onlar” eğilimlerini aşarak futboldan türeyen ortak bir protesto kültürünü inşa ettiklerini göstermektedir.³⁰ Bu olay, sivil toplumcu bir eylemin taraftarları birleştirebildiğini, “Ultras” vb. fanatik futbol taraftarlarına özgü içe kapanmacı grup davranışlarının, bilinçli tasarlanmış ortak bir idealde birleşen “taraftar protesto platformu”yla aşıldığını göstermesi açısından da anlamlı görünmektedir.

Gezi Eylemleri deneyiminin de gösterdiği gibi, futbol taraftarlığının sivil toplumcu protesto alanına dahil olmaya başladığı, depolitizasyonla doğru orantılı olduğu varsayılan kronik ilişkisine yönelik savların zayıfladığı, kamusal alanda politik topluma(devlet-iktidar) yönelik protestolarda etkin bir ontolojik bağlam sunar hale geldiği göze çarpmaktadır. Futbol-Sivil protesto yakınlaşmasının,

³⁰ Ayrıntı için bkz. <http://webtv.hurriyet.com.tr/4/61652/0/1/iste-istanbul-united-belgeseli>

dünyanın birçok yerinde görülmele beraber, Türkiye'nin öznel koşullarının da etkisiyle ayrıcalıklı bir durum sergilediği de göze çarpmaktadır. İktidarın sivil topluma ve toplumsal muhalefete yönelik olarak son yıllarda şiddetlenen baskıları, kamusal alanı 1 Mayıs'ta ve çeşitli toplumsal eylemlere kapatma girişimleri; klasik Marksist söylemde "Halkın Afyonu" olarak konumlandırılan futbolu toplumsal muhalefet bağlamında sivil toplumculuk alanına taşımıştır. Bu olgu, evrensel sonuçları açısından; küreselleşme sürecinde futbolun yeni bir kimlik alanı haline gelmesiyle koşutluk sergilerken; bir yandan da iktidarların eski bir ideolojik aygıt olarak hafızasında kalan futbolun kamusallaşması, karşı politikleşme sürecine girmesi, protesto kimliklerini temsil eder hale gelmesidir. Öyle ki yakın zamana kadar kamuoyunda iyiliksever hayırhah bir taraftar grubu olarak değerlendirilen Çarşı grubunun bazı üyeleri, düzenlenen Gezi iddianamesinde darbeyle hükümeti yıkmaya teşebbüsten müebbet hapis istemiyle yargılanmaktadır. Başka bir deyişle bazı futbol taraftar gruplarının son dönemlerde yarattığı bu protesto süreci, futbola yönelik "futbol, halkın afyonudur" ya da "iktidar aygıtı" tanımlamalarını belirtilen örneklerde görüldüğü gibi sönmektedir. Bu durumda futbolu "Bumerang" metaforuyla açıklamak pek de yanlış değildir. Futbol, kendisini panzehir olarak kullanmak isteyen, karşıtına geri dönmeye başlamıştır. Bu, depolitizasyon hipotezindeki çürümenin de bir işaretini, belki de futbolun kültürel dönüşümünü yansıtmaktadır. Türkiye'de bir futbol taraftar grubunun toplumsal muhalefete (Gezi Ruhü) dinamizm kazandırması, es geçilecek sıradan bir durum değildir. Bu gösterge, evrensel olanın birçok özelliğini içinde taşıırken, Türkiye'ye özgü olduğu açısından da çarpıcı bir örnek sunmaktadır.